

การบวชเป็นศาสนทายาทในพุทธศาสนาแบบเถรวาท BUDDHIST HEIRDOM ORDINATION IN THERAVADA BUDDHISM

พระมหาทวี วิสารโท *

Phramaha Tawee Visaratho (Buntamat) *

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการของการบวชในพระพุทธรศาสนาแบบเถรวาทจากอดีตจนถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษารูปแบบและเหตุผลของการบวชเป็นศาสนทายาทในพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการเก็บข้อมูลทั้งแบบการสังเกต การสัมภาษณ์แบบมีและไม่มีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า พระบรมไตรโลกนาถทรงสร้างการยอมรับในพระพุทธรศาสนาให้กับประชาชนด้วยการผนวชและทรงให้พระราชโอรสกับพระราชนัดดาผนวชซึ่งกลายเป็นการเริ่มต้นของประเพณีการบวชเรียนของเจ้านาย ข้าราชการ ชาวบ้านในเวลาต่อมา ขณะเดียวกัน การบวชยังกลายเป็น “ช่องทาง” ลดความเลื่อมล้ำทางสังคม เช่น บวชเรียน บวชหนีการสีกเลข เป็นต้น อีกทั้งชาวพุทธยังมีกรอบคิดที่เป็นความเชื่อเกี่ยวกับบุญและบาปว่า การบวชเป็นการสร้างบุญ เพื่อนำไปหักล้างกับบาป ซึ่งความเชื่อดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการบวชในรูปแบบต่างๆ เช่น บวชหน้าไฟ บวชแก้บน เป็นต้น

คำหลัก : การบวช, ศาสนทายาท, พุทธศาสนา, เถรวาท

ABSTRACT

The objectives of this research were to; 1) Studying the development of ordination in Theravada Buddhism. 2) Studying the pattern and ground of ordination for being Buddhist Heirdom in Theravada Buddhism.

Methodology was the qualitative Research, collected data by observation and implicated/non-implicated interviews.

The research revealed that ordination of King Borommatrailokkanat as well as ordination of His sons and nephews brought recognition of Buddhism into the Kingdom and, latterly, it has originated common practice of ordination among aristocrats, civil servants and locals. In the meantime, ordination has become opportunity for locals to get better chance in society, for instance, to get education

* Doctor of Philosophy Program in Thai Studies, Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapa university

and to avoid impressments into servant for nobility. Furthermore, Buddhists have the belief in merit and demerit and believe that ordination is the way to create merit and confute demerit. Those beliefs brought various forms of ordination, such as entering the priesthood for decedent, and entering the priesthood to fulfill one's vow.

Keyword: Ordination, Buddhist Heirdom, Buddhism, Theravada

1. บทนำ

ก่อนพุทธเจ้าจะปรินิพพาน มีหลักฐานในพระสูตรที่แสดงว่าพระพุทธเจ้าทรงมีพระดำรัสในการฝากฝังพระพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัททั้ง 4 ในฐานะที่เป็นศาสนทายาท โดยที่พุทธบริษัททั้ง 4 นั้นต้องมีคุณสมบัติในการเป็นผู้เผยแผ่ศาสนาสามารถแนะนำสั่งสอนธรรมแก่ผู้อื่นได้ และนอกจากนี้ยังต้องสามารถปกป้องพระพุทธศาสนาได้ แต่ในพุทธบริษัททั้ง 4 นั้น ฝ่ายที่มีคุณสมบัติเหล่านี้ครบบริบูรณ์และสามารถทำหน้าที่ศาสนทายาทได้อย่างเต็มที่ก็คือฝ่ายบรรพชิต โดยเฉพาะภิกษุสงฆ์ เพราะมีโอกาสศึกษาและปฏิบัติธรรมมากกว่าฆราวาสและอยู่ใกล้ชิดศาสนา มากกว่า ดังนั้นเมื่อฆราวาสไม่มีคุณสมบัติบริบูรณ์ในด้านการเผยแผ่และปกป้องธำรงรักษาพระพุทธศาสนาได้ จึงได้เป็นฝ่ายอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาไปโดยปริยาย

การสืบต่อศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาในระยะแรกเป็นการสืบต่อทางศาสนธรรมเริ่มจากพระสาวกรุ่นแรกที่ได้บรรลุธรรมแยกย้ายกันไปประกาศศาสนธรรม ผู้มีศรัทธาปรารถนาจะออกบวชก็นำมาเข้าเฝ้าพระพุทธองค์เพื่อให้ประทานการอุปสมบท เช่น พระอัญญาโกณฑัญญะ ได้นำหลานชื่อปณณมันตานีบุตรมาทูลขออุปสมบท ต่อมาพระพุทธองค์จึงได้ทรงอนุญาตให้พระสาวกสามารถที่จะทำการบรรพชาอุปสมบท กุลบุตรเองได้ อีกทั้งมีความสามารถที่จะอบรมสั่งสอนให้ศิษย์ตั้งอยู่ในพระธรรมวินัยและหมั่นบำเพ็ญความเพียรเพื่อการบรรลุมรรคผล ท่านเหล่านั้นเมื่อบรรลุมรรคผลแล้วก็ช่วยกันประกาศศาสนธรรมต่อไปในภายหลังเมื่อพระพุทธศาสนาตั้งมั่นในชมพูทวีปจนกลายเป็นสถาบันศาสนาหลักในที่สุด

กระบวนการสืบต่อศาสนาเริ่มซับซ้อนมากขึ้น จากการที่พระอุปัชฌาย์อาจารย์มุ่งสอนศิษย์เพียงเพื่อให้บรรลุธรรมตามเท่านั้น ก็เพิ่มให้ความรู้แก่ศิษย์ในหลักของพระธรรมและพระวินัยอย่างเป็นระบบมากขึ้น เช่น พระอาจารย์ที่มีความทรงจำพระธรรมได้มากก็เรียกว่า พระธรรมธะ มีหน้าที่ในการสอนศิษย์ให้มีความรู้ในด้านหลักธรรม ส่วนพระอาจารย์ที่ทรงจำพระวินัยได้มาก ก็ได้เป็นพระวินัยธรมีหน้าที่สั่งสอนให้ศิษย์มีความรู้ในด้านพระวินัย ดังนั้นกระบวนการสืบต่อศาสนทายาทในระยะหลังจึงไม่เพียงแต่การบวชเข้ามาแล้วบำเพ็ญเพียรจนบรรลุธรรม และอบรมสั่งสอนศิษย์ให้บรรลุตามเท่านั้น แต่ยังได้มีการสืบสานความรู้ทางด้านพระธรรมวินัย โดยมีการเรียนการสอนอีกด้วย ซึ่งอาจเรียกโดยสรุปว่า การสืบต่อศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาก็คือ “การบวชเรียน”

การดำรงรักษาพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นองค์แทนพระบรมศาสดาเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งที่พุทธบริษัททั้ง 4 โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์จะต้องรับภาระดังกล่าวในฐานะศาสนทายาท ท่านเหล่านั้นได้ช่วยกันดำรงรักษาพระธรรมวินัยซึ่งเป็นตัวแทนพระศาสดาและถือเป็นตัวพระศาสนา ด้วยการสังคายนา เล่าเรียน และสั่งสอนสืบทอดกันต่อมาถึงปัจจุบัน ด้วยเหตุผลดังกล่าวพระพุทธศาสนาจึงจำเป็นที่จะต้องสร้างศาสนทายาทให้คงอยู่ในพระพุทธศาสนาสืบต่อไป ซึ่งวิธีการสร้างศาสนทายาทนั้นจะผ่านสาวกของพระศาสดาด้วยการเผยแผ่ธรรม เพื่อโน้มน้าวใจกุลบุตรให้เข้ามาบวชเรียน เพราะการบวชเป็นการช่วยสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา หากไม่มีการบวช อายุพระพุทธศาสนาก็สั้นลง เนื่องจากไม่มีใครสืบต่อ ทั้งหลักธรรมคำสอน การเผยแผ่คำสอน การอบรมประชาชน การรักษาประเพณีต่างๆ อีกทั้งเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติไทยส่วนหนึ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้ บรรพบุรุษผู้ยึดมั่นในพระพุทธศาสนานับตั้งแต่อดีตจนยุคปัจจุบัน จึงชวนขวายเป็นขบวนนำพาบุตรหลานของตนให้บรรพชาอุปสมบทในเมื่อโอกาสและสมัยเวียนมาถึง นับเนื่องจากอดีตจนถึง ณ ปัจจุบัน การบวชได้ปรับเปลี่ยนไปจากครั้งอดีตที่มีผู้บวชจำนวนมาก มีระยะเวลาการบวชนานก็เริ่มมีแนวโน้มจำนวนผู้บวชน้อยลง ระยะเวลาในการบวชสั้นลง การบวชเช่นนี้ไม่เกินความจริงที่ท่านพุทธทาสภิกขุได้เคยปรารภเรื่องการบวชเพียงระยะสั้น ในการอบรมข้าราชการที่บวชในช่วงฤดูร้อนว่า “ปัญหาเฉพาะหน้าก็คือ การไม่นิยมเข้ามาบรรพชาอุปสมบทของกุลบุตร หรือการบวชเข้ามาเพียงชั่วไม่กี่วัน ชั่ว 7 วัน ดูจะมากยิ่งขึ้นทุกที ดูน่าเป็นห่วงว่าในอนาคตอันใกล้นี้ พระจะไม่ค่อยมีในแต่ละวัด (Buddhadhasa Bhikku, 2543: 9) ซึ่งก็สอดคล้องกับข้อสรุปของ Chamlerng Vuttichan (2525 : 26) ที่สรุปว่า ตามสภาพความเป็นจริงที่เห็นอยู่ทั่วไปนั้นคนไทยนิยมการบวชเรียนหรือบรรพชาอุปสมบทน้อยลง สัดส่วนของจำนวนพระภิกษุและสามเณร กับจำนวนพลเมืองต่ำมาก ส่วนที่มีการเห็นว่ามี การบรรพชาอุปสมบทกันก็ทำตามประเพณีเสียส่วนมาก ทั้งพระภิกษุสามเณรที่บวชแล้วไม่ได้ศึกษาพระธรรมวินัยอย่างจริงจัง เพื่อให้รู้และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยได้อย่างถูกต้องเคร่งครัดมีน้อยลง จำนวนพระภิกษุสามเณรนอกพรรชาน้อยกว่าในพรรชามาก และที่บวชตามประเพณีก็เช่นกัน มีการบวช 3 วัน 7 วัน 15 วัน เช่น บวชหน้าศพ บวชแก้บนเพิ่มมากขึ้น บวชเอาพรรษา 3 เดือน ไม่ค่อยเพิ่มมากนัก Phradhamapidok (Prayut Payutto) (2536 : 8) ได้กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ สถานการณ์พุทธศาสนาพลิกหน้าเป็นพัฒนา มีใจความว่า การบวชเช่นนี้เป็นส่วนสำคัญของพระพุทธศาสนา เป็นศาสนทายาท เป็นผู้ที่บวชเข้ามาแล้วมีโอกาสเล่าเรียนมาก และส่วนใหญ่จะได้เล่าเรียนพระธรรมวินัย เพราะวัยอยู่ในระยะเวลาที่จะเล่าเรียนศึกษา ช่วงเวลาของการที่จะเล่าเรียนได้ก็เต็มที่ หลังจากเรียนแล้วก็มีเวลาอีกมากที่จะทำงานให้พระศาสนาต่อไป แต่ปัจจุบันนี้เราหาสามเณรได้ยาก สำหรับในภาคกลางนี้หาสามเณรได้ยากอย่างยิ่งโดยเฉพาะในเมืองแทบจะไม่มีเด็กบวชเลย จนกระทั่งเราต้องใช้วิธีจัดบวชสามเณรภาคฤดูร้อน อันนี้เป็นทางออกอย่างหนึ่ง ถึงแม้จะแก้ไขปัญหาที่แท้จริงไม่ได้ แต่ก็ยังเป็นตัวผ่อนเบาว่าให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสรู้จักพระศาสนาบ้าง แต่เราจะหวังให้สามเณรเหล่านี้มาเป็นผู้รับผิดชอบดูแลการพระศาสนาต่อไป

รูปแบบและวิธีการของการบวชที่ต้องการเพียงสนองตอบความต้องการที่ตกอยู่ภายใต้กรอบของการบริโภคมความทันสมัย ทั้งจากวัตถุ เงินตรา เกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นต้น ได้ขยายไปสู่สังคมระดับชุมชน ระดับประเทศ จนถึงระดับโลกที่ส่วนใหญ่ล้วนเกิดมาจากการขาดพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเรื่องการบวชอีกทั้งยังมีระบบความคิดชุดหนึ่งของชาวบ้านที่มองว่า การบวชเป็นพระภิกษุ สามเณร เป็นการเอาเปรียบสังคม เป็นภาระทางสังคม เป็นคนอนาถาไร้ที่พึ่งพิง ซึ่งการมองตามแนวคิดเช่นนี้เป็นเพียงการมองในจุดยืนที่อยู่ข้างความเป็นอคติที่เกิดจากการรับรู้จากมโนทัศน์ที่ผลิตซ้ำออกมาจากสื่อผ่านระบบคิดเท่านั้นหาได้มองการบวชเป็นวิถีชีวิตที่ถักทอมาจากอดีตที่ได้พยายามซ่อนความหมายของการบวชไว้เบื้องหลัง ไม่ว่าจะเป็นความหมายที่ผูกติดไว้กับสังคม วัฒนธรรม การเมือง และด้านเศรษฐกิจ

จากปรากฏการณ์ของการบวชในปัจจุบัน ที่เริ่มต่อรองจากปัญหาด้านความเชื่อภายใต้ระบบคิดชุดใหม่ที่สืบทอดความทันสมัยนิยมไม่ว่าจะเป็น การจัดงานใหญ่โต มีมหรสพ ที่ปั้นแต่งความอยาก ทั้งอยากเป็นผู้มีอันจะกิน อยากเป็นที่ชื่นชมของเพื่อนบ้าน เป็นต้น ปรากฏการณ์ที่ฉายภาพออกมาทุกครั้งเมื่อมีการบวชในหมู่บ้าน ชุมชน เป็นสิ่งที่กลายเป็นวัฒนธรรมการเอาอย่างที่ยากเกินการแก้ไข จะมีก็แต่เพียงชะลอและปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทที่ใกล้เคียงกันเท่านั้น ซึ่งปรากฏการณ์ของการบวชที่มาจากข้อเท็จจริงชุดการบวชตามวัฒนธรรมดังกล่าวเป็นผลทำให้ระยะเวลาของการบวชสั้นลง บางครั้งการบวชก็เป็นเพียงพิธีกรรมชำระล้างสิ่งไม่ดี สิ่งที่ไม่ต้องการ อีกทั้งยังเป็นการตอกย้ำอำนาจเหนือธรรมชาติที่ผูกไว้ในชุดความความเชื่อที่ผ่านการบนบานสานกล่าว จึงเป็นอีกหนึ่งเหตุผลที่ทำให้ การบวช ในปัจจุบันถูกลดทอนความหมายและถูกสร้างความหมายชุดใหม่ขึ้นมาทับซ้อนความหมายชุดเดิมการบวชเพื่อต้องการจะศึกษาเล่าเรียนหลักธรรมดังเช่นอดีตกลายเป็นการบวชเพียงเพื่อสนองตอบความเชื่อในชุดความหมายใหม่เท่านั้น

คำถามคือ ทำไมการบวชเป็นศาสนทายาทจึงไม่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน ? และการบวชมีความหมายเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร ? จากคำถามดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยใคร่อยากรู้ อยากค้นหาเพื่อให้งานวิจัยชิ้นนี้เป็นองค์ความรู้ชุดใหม่ที่จะฉายภาพให้เห็นถึงพัฒนาการของการบวชเป็นศาสนทายาทตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของการบวชในพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษารูปแบบและเหตุผลของการบวชเป็นศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากอดีตถึงปัจจุบัน

3. ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยที่ต้องการศึกษาให้ได้ข้อมูลอย่างละเอียดและลึกโดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

ด้านเนื้อหา ศึกษาพัฒนาการของการบวชเป็นศาสนทายาทกับการสืบทอด

พระพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ศึกษาความหมายของการบวชที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงพัฒนาการของการบวช และปัจจัยที่เป็นผลกระทบกับปรากฏการณ์การบวชในอดีตจนถึงปัจจุบัน ที่มาจากด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

4. วิธีดำเนินการวิจัย

1. ข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความและสื่อต่างๆ โดยมีความเกี่ยวข้องกับ “ศาสนทายาท, พุทธศาสนา, เถรวาท” เป็นข้อมูลหลักที่ใช้ค้นหา เสร็จแล้วทำการแบ่งแยกประเภทและจัดหมวดหมู่ของข้อมูลจากเอกสาร

2. ข้อมูลจากภาคสนาม

2.1 การพูดคุย ซักถามและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-Informants) เช่น เจ้าคณะอำเภอ และ พระอุปัชฌาย์ นักปราชญ์ในท้องถิ่น เจ้าภาพงานบวช และผู้บวชใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ในประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

2.2 การสังเกตการณ์ทั้งที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบวช

5. ผลการวิจัย

พัฒนาการของศาสนทายาทในพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากอดีตถึงปัจจุบัน

เวลาเพียงคืนของวันเพ็ญเดือน 8 ขณะที่พระพุทธเจ้ามีพระชนมายุได้ 29 พรรษา พระองค์เสด็จทรงม้ากัณฐกะพร้อมด้วยนายฉันทะออกจากพระนครสุโขทัยแม่น้ำอนาเพื่อออกบวช ครั้นเสด็จถึงริมฝั่งแม่น้ำอนา ทรงเปลื้องเครื่องทรงอย่างกษัตริย์มอบให้นายฉันทะนำกลับสู่พระนคร ทรงดำริจะตัดพระโมฬีก็มีพระขรรค์แก้วตกลงมาจากอากาศ พระองค์จึงคว้าพระขรรค์แก้วด้วยพระหัตถ์ขวา จับพระเศศโมฬี ด้วยพระหัตถ์ซ้าย ทรงอธิษฐานว่า “ถ้าข้าพเจ้าจักได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จงให้ตัดผมขาดพร้อมกันให้เหลือเพียง 2 องค์สิ แล้วอย่ายาวอีก” เมื่อทรงอธิษฐานแล้วก็ตัดพระเศศโมฬี ซึ่งก็ขาดออกดังทรงอธิษฐาน

หลังจากนั้นทรงอธิษฐานอีกว่า “ถ้าข้าพเจ้าจักได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จงอย่าให้เส้นผมตกลงมาจากอากาศ” แล้วก็โยนพระเศศขึ้นไป พระอินทร์ก็ทรงรับไว้ด้วยผอบแก้วแล้วอัญเชิญขึ้นไปไว้ในพระจุฬามณีเจดีย์ที่ดาวดึงส์ พระพุทธกัสสปะก็นำเอาทิพยบริขารทั้ง 8 อันเกิดที่ต้นกัลปพฤกษ์ในพรหมโลก คือ ไตรจีวร บาตร มีดตัดเล็บ กล้องเข็ม ผ้ารัดเอว ผ้ากรองน้ำ ลงมาถวายทันที แล้วรับเอาผ้านุ่งห่มของพระพุทธเจ้าขึ้นไปบรรจุไว้ที่พระเจดีย์ในพรหมโลก

การเสด็จออกบวชของพระพุทธเจ้าเป็นนิมิตหมายอันดีของการเริ่มต้นพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้วได้เสด็จไปแสดงหลักธรรมแก่พวกปัญจวัคคีย์เป็นกลุ่มแรกเพราะเห็นว่าพวกปัญจวัคคีย์มีอุปการะแก่พระองค์มากในคราวที่ทรงบำเพ็ญเพียร โดยเฉพาะพระอัญญาโกณฑัญญะ ซึ่งเป็นหัวหน้าปัญจวัคคีย์ปรารภจะฟังธรรมก่อนใครทั้งสิ้น พระองค์ได้ทรงแสดง

พระธรรมจักรกับปวัตินสูตร เป็นพระธรรมเทศนาถ้อยคำแรกแก่ปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี จนพระอัญญาโกณฑัญญะ สำเร็จเป็นพระอรหันต์เป็นองค์แรก และได้ขอบวชเป็นพระสาวกในพระพุทธศาสนา

เมื่อพระพุทธศาสนาแพร่หลายมากขึ้น มีผู้ศรัทธาเลื่อมใสปรารถนาที่จะขอบวชเป็นภิกษุจำนวนมาก พระพุทธเจ้าทรงดำริว่า การบวชด้วยพระวาจาที่ดีหรือด้วยการรับไตรสรณคมน์ก็ดี ไม่สามารถที่จะยังกิจแห่งสงฆ์ให้สำเร็จลุล่วงได้โดยสะดวก และอีกประการหนึ่งพระองค์มีพระประสงค์ที่จะให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายหยั่งรากลึกอยู่ทั่วทุกมุมโลก พระองค์จึงทรงยกเลิกการบวชดังกล่าว และบัญญัติการบวชแบบใหม่ขึ้น โดยการมอบหมายให้คณะสงฆ์เป็นใหญ่ในศาสนกิจทั้งปวง สามารถบวชได้ภายในสังฆมณฑลที่มีขอบเขตแน่นอนเรียกว่าสีมา มีพระอุปัชฌาย์ ทำหน้าที่เป็นประธานพระสงฆ์กล่าววาจาประกาศรับบุคคลนั้นๆ เข้าร่วมคณะสงฆ์เพื่อปฏิบัติศาสนกิจต่อไป การบวชจะสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อได้รับความยินยอมจากที่ประชุมสงฆ์ ณ ที่นั้นด้วย

ศาสนาทายาทสมัยสุโขทัย ออยุธยาและรัตนโกสินทร์

ศาสนาทายาทในสมัยสุโขทัยนี้ก็เช่นเดียวกันกับความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา เมื่อพุทธศาสนานิกายเถรวาทแบบลังกาวงศ์เข้ามายังสุโขทัย ได้เกิดการยอมรับ เกิดการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนาผ่านศึกษาเล่าเรียนโดยมีพระเถระชาวสุโขทัยเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์สมัยสุโขทัยพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก มีการส่งพระธรรมทูตไปยังดินแดนต่างๆ เพื่อสร้างเครือข่ายพุทธศาสนา ผ่านการเผยแผ่ ฟั่นฟู เชื่อมความสัมพันธ์ไมตรีระหว่างรัฐ และเมือง จนเครือข่ายความสัมพันธ์ดังกล่าวกลายเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่นับถือศาสนาพุทธเถกเช่นทุกยุคทุกสมัยดังปรากฏในหลักฐานต่างๆ เช่น จารึกวัดศรีชุม

ในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ พระองค์ทรงปกครองบ้านเมืองด้วยความสงบร่มเย็น ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงเป็นอีกหนึ่งกษัตริย์ที่นับเป็นพุทธมามกะ พระองค์ทรงผนวชและอาศัยร่มผ้ากาสาวพัสตร์อยู่ถึง 8 เดือน ในปีพ.ศ. 1998 ขณะเดียวกันพระองค์ยังทรงให้พระราชโอรสกับพระราชนัดดาผนวชเป็นสามเณรด้วย **สันนิษฐานว่าเป็นการเริ่มต้นของประเพณีการบวชเรียนของเจ้านายและข้าราชการ** ในรัชสมัยของพระองค์ ได้มีการรจนานหนังสือมหาชาติคำหลวง ใน พ.ศ. 2025

เมื่อกษัตริย์มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาทั้งการผนวชของตนเอง การผนวชของโอรส พระราชนัดดา จึงกลายเป็นการสร้างการยอมรับให้กับทุกคนไปด้วยเช่นกัน เมื่อกษัตริย์เป็นแบบอย่างให้การปฏิบัติเช่นนี้แล้ว ประชาชนก็เริ่มสวามิภักดิ์ในพระพุทธศาสนาได้อย่างแนบเนียน การสั่งสมบุญจึงกลายเป็นอุดมคติที่ทุกคนยึดถือเป็นกรอบคิด กษัตริย์และประชาชนเริ่มนิยมในการสร้างวัดวาอาราม การสร้างวัดประจำตระกูลเริ่มเป็นที่นิยมนับตั้งแต่นั้นมา จนประเพณีการทรงผนวชกลายเป็นพระบรมราชประเพณีของพระมหากษัตริย์ไทยในพุทธรัชสมัยจนถึงปัจจุบัน

การบวชเรียนกลายเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาถึงยุคหลัง กำหนดให้ผู้ที่จะเป็นขุนนาง มียศถาบรรดาศักดิ์ต้องเป็นผู้ที่ผ่านการบวชเรียนมาเท่านั้น นอกจากนี้ สมัยก่อนนั้น ถ้าผู้ชายจะไปขอลูกสาวใครมาเป็นภรรยาแล้ว พ่อแม่ฝ่ายหญิง เขาจะถามก่อนว่า ผู้ที่จะมาเป็นบุตรเขยนั้น เคยบวชเคยเรียนมาแล้วหรือยัง ถ้าปรากฏว่า ยังไม่เคยบวชเคยเรียนมาก่อน พ่อแม่ฝ่ายหญิง ก็ไม่ยอมยกลูกสาวให้ ด้วยการบ้ายเบี่ยงเบี่ยงให้ชายผู้ที่จะมาเป็นเขย ได้บวชได้เรียนเสียก่อน

รูปแบบและเหตุผลของการบวชเป็นศาสนทายาทในพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากอดีตถึงปัจจุบัน

ดินแดนที่เป็นอาณาเขตของประเทศไทยในปัจจุบันนี้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธศาสนามาเป็นเวลานานกว่าสองพันปีแล้ว โดยนับจากภายหลังที่มีการส่งพระศาสนทูตจากอินเดียในสมัยพระเจ้าอโศกเข้ามาประกาศพระพุทธศาสนาในบริเวณที่เรียกว่าสุวรรณภูมิ ซึ่งได้เกิดดินแดนของประเทศไทยในปัจจุบันและอาณาเขตใกล้เคียง การนับถือพระพุทธศาสนาของประชาชนในดินแดนแถบนี้เป็นไปตามอิทธิพลของผู้เข้าครองดินแดนจึงปรากฏว่าได้มีการเปลี่ยนสลับกันระหว่างการนับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานอันเป็นสัญลักษณ์ของพระโพธิสัตว์ที่มีความเมตตากรุณาต่อสัตว์โลกเป็นความคิดที่มุ่งใจและครองใจคนได้อย่างกว้างขวางยาวนานตั้งแต่ดินแดนชมพูทวีปเรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้ มีผู้นับถืออย่างแพร่หลาย ในประเทศ เช่น ทิเบต จีน ไต้หวัน มองโกเลีย ญี่ปุ่น เวียดนาม ฯลฯ และนับถือฝ่ายเถรวาทอยู่ตลอดมา ราวศตวรรษที่ 18 เมื่อชนเผ่าไทยเข้มแข็งจนสามารถตั้งอาณาจักรขึ้นเป็นปึกแผ่นพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์ ได้กลายเป็นศาสนาประจำชาติของชนเผ่าไทยตั้งแต่รัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหง พระองค์มีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนามาก นอกจากพระองค์เองจะเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีแล้ว ยังทรงสั่งสอนธรรมะแก่ข้าราชการและประชาชนของพระองค์เป็นประจำ ทำให้ชาวสุโขทัยทั้งปวงนับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด

ในสมัยพระเจ้าลิไทพระพุทธศาสนายังเจริญรุ่งเรือง พระองค์เองได้ทรงผนวชในพระศาสนาด้วย พิธีผนวชทำเป็นสองตอนคือตอนบรรพชา (เป็นสามเณร) ทำในวัง ตอนอุปสมบททำที่วัดป่ามะม่วง พระองค์ได้รับสรรเสริญจากพระสังฆราชลังกาว่า ทรงเคร่งครัดมาก เป็นกษัตริย์ไทยองค์แรกที่ทรงผนวชขณะครองราชย์ (Phrasoponkanaporn (Rabab Tiiyano), 2530 : 26) ถือเป็นต้นแบบพระมหากษัตริย์ไทยที่ทรงผนวชเป็นพระภิกษุ ทำให้ในสมัยต่อมามีพระมหากษัตริย์ไทยอีกหลายพระองค์ผนวชตาม เช่น พระบรมไตรโลกนาถ ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาได้ทรงผนวชอยู่ ณ วัดจุฬามณี เมืองพิษณุโลก เป็นเวลา 8 เดือน ใน พ.ศ. 1998 (พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ว่า พ.ศ. 2008) นอกจากทรงผนวชเองแล้ว ใน พ.ศ. 2027 ยังโปรดให้พระราชโอรส กับพระราชนัดดาผนวชเป็นสามเณรด้วย ข้อนี้สันนิษฐานว่า เป็นต้นประเพณีบวชเรียนของเจ้านายและข้าราชการ (Phradhamapidok (Prayut Payutto), 2540 : 151) โดยที่ในครั้งนี้ได้มีข้าราชการร่วมบวชด้วยรวมทั้งหมดถึง 1,000 คนเศษ (Phrasoponkanaporn (Rabab Tiiyano), 2530 : 31) ในรัชกาลพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ การบวชเรียนกลายเป็นประเพณีจนถึงกับว่า ผู้ที่จะเป็นขุนนางมี

ยศถาบรรดาศักดิ์ต้องเป็นผู้ได้บวชแล้วจึงจะทรงตั้ง ถึงเจ้านายในพระราชวงศ์ก็ผนวชทุกพระองค์เหมือนกัน (Phradhamapidok (Prayut Payutto), 2540 : 154) ประเพณีทรงผนวชของเจ้านายหรือเชื้อพระวงศ์จึงได้มีสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน แม้แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงผนวชโดยยึดพระราชประเพณีนี้ ดังที่ทรงมีพระราชดำรัสต่อพระบรมวงศานุวงศ์และผู้ที่มาเข้าเฝ้าในพระที่นั่งอัมรินทร์วินิจฉัย เมื่อวันที่ 18 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2499 ว่า

“โดยที่พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติของเรา ทั้งตามความศรัทธาเชื่อมั่นของข้าพเจ้าเอง ก็เห็นเป็นศาสนาที่ดีศาสนาหนึ่ง เนื่องในบรรดาสัจธรรมคำสั่งสอนอันชอบด้วยเหตุผล จึงเคยคิดอยู่ว่าถ้าโอกาสอำนวย ข้าพเจ้าควรจักได้บวชสักเวลาหนึ่งตามราชประเพณี ซึ่งจักเป็นทางสนองพระเดชพระคุณพระราชบูรพการีตามคตินิยมด้วย” (Kwan Kaew Wachotai, 2515 : 5) ส่วนการบวชของบุคคลทั่วไปในระยะเริ่มแรกน่าจะเป็นข้าราชการสำนักที่พระมหากษัตริย์ทรงส่งไปบวชตามกุศโลบายด้านศาสนาของพระองค์ และข้าราชการที่ให้บุตรหลานของตนบวชแต่โอกาสที่ประชาชนทั่วไปจะได้บวชนั้นยังมีน้อย ในสมัยต่อมาเมื่อสังคมไทยมีการแบ่งชนชั้น คนที่ถูกจัดให้เป็นไพร่เป็นชั้นต่ำสุด ต้องทำงานรับใช้เจ้าขุนมูลนาย และต้องถูกเกณฑ์เป็นทหารเมื่อยามสงคราม แต่พวกไพร่สามารถอยู่อย่างเป็นอิสระและมีเกียรติได้เมื่อได้บวชในพระพุทธศาสนาจึงเป็นโอกาสให้คนในระดับชาวบ้านแสวงหาที่จะได้บวช

การบวชในอดีตอาจเป็นช่องทางให้พ้นราชภัยได้ คือเมื่อผู้ที่ทำผิดกฎหมายบ้านเมืองมาเมื่อได้บวชพระแล้วในระหว่างที่ดำรงสมณะเพศอยู่นั้น ทางราชการไม่อาจจับกุมหรือลงโทษได้ การบวชจึงได้เป็นที่นิยมกันมากขึ้น ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีหลักฐานว่า การบวชเรียนได้รับความนิยมมาก ผู้บวชจะได้รับพระราชทานพระบรมราชาอุปถัมภ์อย่างดี ทำให้คนหลบเลี่ยงราชการบ้านเมืองไปบวชกันมาก ถึงกับต้องมีรับสั่งให้มีการประชุมสงฆ์เพื่อสอบถามรู้พระภิกษุสามเณรผู้ที่หลบหลีกมาบวช สอบได้ความชัดว่าไม่มีความรู้ในพระศาสนา ถูกบังคับให้ลาสิกขาเป็นจำนวนมาก (Phradhamapidok (Prayut Payutto), 2540 : 153)

การที่พระมหากษัตริย์ทรงส่งเสริมพระพุทธศาสนา ทำให้ประชาชนยังเกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และจากความเชื่อที่ว่าบิดามารดาที่ให้บุตรหลานบวชในพระพุทธศาสนา ตนเองแม้ไม่ได้บวชก็ได้ชื่อว่าเป็นทายาทพระศาสนา บิดามารดาจึงส่งเสริมให้บุตรชายของตนที่มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ได้บวชพระ ส่วนบุตรชายที่อายุยังไม่ครบบวชหากต้องการจะบวชด้วยก็ให้บรรพชาเป็นสามเณร นอกจากบิดามารดามีศรัทธาให้บุตรบวชของตนบวชสืบศาสนาแล้ว ยังอาจมีความมุ่งหมายอย่างอื่น เช่น ต้องการให้บุตรได้เล่าเรียนวิชาอ่านเขียน และวิชาการด้านอื่นๆ จากอาจารย์ที่เป็นพระสงฆ์ผู้มีความรอบรู้ด้านต่างๆ เช่น คาลาอาคม เพลงอาวุธ เพลงมวย และวิชาแพทย์ เป็นต้น

ดังนั้นผู้บวชในอดีตนอกจากเป็นผู้มีคุณธรรมสูงแล้ว หากได้ศึกษาวิทยาการมาจากวัดด้วยจะเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ เมื่อได้ลาสิกขาออกมาก็สามารถใช้วิชาให้เกิดประโยชน์เลี้ยงตัวได้ เช่น เข้ารับราชการ หรือตั้งตนเป็นอาจารย์สอนผู้อื่นต่อไป สังคมไทยในอดีตจึงยกย่องคนที่บวชเรียนแล้วว่าเป็นคนสุก จะทำงานราชการ ก็มีความเจริญรุ่งเรือง หรือจะขอหญิงใดแต่งงานด้วยพ่อแม่ฝ่าย

หญิงก็ไม่ขัดข้อง เพราะเชื่อว่าผู้ที่บวชเรียนแล้ว ย่อมเป็นผู้มีศีลธรรม มีใจเมตตากรุณาและมีความเทียงธรรม และดูหมิ่นคนที่ไม่ได้บวชว่ายังเป็นคนดิบอยู่ พ่อแม่บางคนไม่ยอมให้ลูกสาวแต่งงานกับคนดิบก็มี ตามธรรมเนียมคนไทยมักบวชหนเดียวแล้วก็สึกออกมาทำมาหากิน แต่บางรายกลับไปบวชอีกเป็นครั้งที่สอง ชาวบ้านก็ยังไม่ติเตียน แต่ถ้าใครบวชถึง 3 ครั้งจะได้นามว่า เป็นชายสามโบสถ์ ถูกดูหมิ่นเหยียดหยามว่าเป็นคนไม่ดี ไม่น่านับถือและไม่น่าคบค้าสมาคมด้วย

สุดท้ายแล้ววิธีการบวชเป็นพระภิกษุในประเทศไทยในปัจจุบันแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทบวชตามประเพณีหรือการบวชแบบชั่วคราวที่ใช้ระยะเวลาสั้นๆ และบวชเพื่อดำรงเพศบรรพชิตเป็นศาสนทายาทสืบพระศาสนาสืบไป ประเพณีบวชชั่วคราวในสังคมไทย ได้มีผู้สันนิษฐานว่า มีสืบเนื่องมาตั้งแต่รัชสมัยของพระเจ้าลิไทแห่งสุโขทัยราชธานี ที่ครั้งหนึ่งพระองค์มีพระราชศรัทธาออกผนวชชั่วคราวซึ่งนับเป็นกษัตริย์ไทยองค์แรกที่ผนวชขณะครองราชย์ การบวชตามประเพณีมักนิยมกระทำกันในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา ทั้งนี้เพราะในช่วงเข้าพรรษาประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม หลังจากปักดำข้าวกล้าเสร็จแล้ว มีเวลาในการเข้าวัดทำบุญทำทาน ฟังเทศน์ฟังธรรมในวันพระได้สะดวก เมื่อออกพรรษาก็เป็นช่วงระยะเวลาเก็บเกี่ยวพอดี ดังนั้นเวลาในการบวชนาน 3 เดือน ที่กำหนดเวลาไว้เช่นนี้ ก็เพื่อต้องการให้ผู้บวชได้มีเวลาและโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยต่างๆ อย่างจริงจังนั่นเอง

ปัจจุบัน การบวชตามประเพณีของชาวไทยที่ผ่านมานั้นส่วนใหญ่จะบวชจำพรรษา โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการคือ เพื่อจะได้ศึกษาพระธรรมวินัยที่เรียกว่า “บวชเรียน” และอีกประการหนึ่งคือ บวชเพราะเหตุผลอื่นๆ เช่น ต้องการทดแทนบุญคุณบิดามารดา บวชสร้างการยอมรับในสังคม บวชเพราะต้องการเรียนเตรียมงานวิชา บวชเพราะต้องการวัดเป็นสถานที่พักผ่อนในวัยชรา บวชแก้บน บวชหน้าไฟ เป็นต้น ซึ่งการบวชในอดีตนั้นนิยมบวชกันเป็นเวลานาน เช่น บวช 3 พรรษา เพื่อสร้างบุญให้แก่ตนเองและเพื่อแบ่งบุญให้บิดามารดา พอพ้นจากนี้แล้วผู้ที่พอใจจะอยู่ต่อก็อาจอยู่ในเพศบรรพชิตได้ตลอดชีวิต ส่วนผู้ที่มีพันธะหน้าที่ก็จำต้องสึกออกมา ซึ่งถือเป็นเรื่องธรรมดาในสังคมไทยในปัจจุบันที่สภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป ปัจจัยแวดล้อมทางสังคมและทางเศรษฐกิจอยู่ในสภาพที่บีบรัดยิ่งขึ้น ทำให้ช่วงระยะเวลาในการบวชสั้นเข้าอีก กลายเป็นบวช 1 เดือนบ้าง 15 วันบ้าง จนกระทั่ง 7 วัน หรือ 3 วัน แล้วแต่โอกาส ดังการสัมภาษณ์ที่ว่า “สังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สังคมบริโภค การแข่งขันสูง ทั้งทางการศึกษาขยายภาคการศึกษา การทำงานเพื่อหาเงินมาเลี้ยงปากท้องของคนในครอบครัว จบการศึกษาก็ต้องหางานทำ จะหาเวลาบวชก็น้อย ถ้าบวชได้การบวชก็สั้นลง อาจจะเป็น 15 วัน 7 วัน”

การบวชกับการกลายเป็นวัฒนธรรม

ปัจจุบันพระภิกษุ สามเณร ในพระพุทธศาสนาลดน้อยลงไปกว่าร้อยละ 15 คาดว่าน่าจะมีสาเหตุหลักมาจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป เนื่องจากปัจจุบันประเทศไทยเริ่มเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรมและการเรียนรู้ ต่างจากในอดีตที่เป็นสังคมเกษตรกรรม จากครอบครัวที่เคยมีบุตรหลายคนก็ลดเหลือเพียงครอบครัวละ 1-2 คน พ่อแม่ก็ไม่นิยมส่งลูกชายให้เข้าบวชเรียนเหมือนแต่ก่อน เพราะการแข่งขันทางสังคมที่สูงขึ้นและหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ เช่น หากบวชเป็นพระแล้ว

ใครจะหาเลี้ยงครอบครัว นอกจากนี้ยังมีสาเหตุมาจากความเสื่อมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน หลังมีข่าวพระภิกษุ-สามเณรที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมออกมาให้เห็นอยู่เนืองๆ

การบวชเป็นศาสนทายาทในพุทธศาสนาแบบเถรวาท หรือหินยาน พานะน้อย หรือนิกายฝ่ายใต้ เผยแผ่มาทางเอเชียใต้ ได้แก่ ศรีลังกา ไทย กัมพูชา ลาว โดยเฉพาะในประเทศไทย การบวชสืบต่ออายุพระพุทธศาสนามีมาแต่ในอดีตตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา กรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งก็มีพระมหากษัตริย์ได้ทรงผนวช ให้การอุปถัมภ์เรื่อยมาจนปัจจุบัน การบวชในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลสมัย เพียงสนองตอบความต้องการที่ตกอยู่ภายใต้กรอบของการบริโภคมัย ทนสมัย วัตถุ เงินตรา เกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นต้น ได้ขยายไปสู่สังคมระดับชุมชน ระดับประเทศ ซึ่งวัฒนธรรมดังกล่าวเป็นผลมาจากรากเหง้าการแบ่งแยกทางชนชั้นผ่านระบบศักดินา เจ้าขุนมูลนายจะแสดงความเหนือกว่าชนชั้นอื่นด้วย งานพิธี เครื่องแต่งตัว ของใช้ การทำบุญทำทาน จากการขาดพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเรื่องการบวชอีกทั้งยังมีระบบความคิดชุดหนึ่งของชาวบ้านที่มองว่าการบวชเป็นพระภิกษุ สามเณร เป็นการเอาเปรียบสังคม เป็นภาระทางสังคม เป็นคนอนาถาไร้ที่พึ่งพิง ซึ่งการมองตามแนวคิดเช่นนี้เป็นเพียงการมองในจุดยืนที่อยู่ข้างความเป็นอคติที่เกิดจากการรับรู้จากมโนทัศน์ที่ผลิตซ้ำออกมาจากสื่อผ่านระบบคิดเท่านั้นหาได้มองการบวชเป็นวิถีชีวิตที่หักทอนมาจากอดีตที่ได้พยายามซ่อนความหมายของการบวชไว้เบื้องหลัง ไม่ว่าจะเป็น ความหมายที่ผูกติดไว้กับสังคม วัฒนธรรม การเมือง และด้านเศรษฐกิจ ทำให้การบวชมีระยะสั้นลง มีผู้เข้ามาบวชลดลงดังปรากฏในปัจจุบัน

แต่ถ้าหากบวชแล้วอยู่ศึกษาเล่าเรียน และปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย อยู่ได้นานๆ ทั้งบวชเป็นสามเณร และภิกษุ ก็จะถือได้ว่าเป็นผู้สืบต่ออายุพระพุทธศาสนาเถรวาทในสังคมไทยให้สถาพรต่อไปได้ตราบนานเท่านาน

6. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา การบวชเป็นศาสนทายาทในพุทธศาสนาแบบเถรวาทในประเทศไทยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ในขั้นตอนการบวชควรจะให้มีการอบรมก่อนการบวช โดยอาจทำในรูปแบบของแผ่นพับ ซีดี วิดีทัศน์แสดงข้อมูล วัตถุประสงค์ของการบวช แนะนำการปฏิบัติตนระหว่างที่บวชอยู่ ผู้บวชระยะสั้น 7 วัน 15 วัน 1 เดือน ควรศึกษาเรียนรู้หลักธรรมอะไรบ้าง ควรฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างน้อยกี่วัน (ระบุ) การบวชที่บรรลุผลตามที่ต้องการมีลักษณะอย่างไร วิธีการปฏิบัติตนขณะบวช เมื่อปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วได้รับผลอย่างไร บิดามารดาจะได้บุญจากการบวชของบุตรหลานได้อย่างไร การกราบแบบ เบญจางค์ประดิษฐ์
2. การบวชควรตรวจสอบประวัติของผู้ที่จะบวชก่อนที่จะเข้ามาบวชอย่างเคร่งครัด ผู้จะบวชต้องสมัครใจบวช ไม่ได้ถูกบังคับ
3. ภาครัฐและเอกชน ควรส่งเสริมและสนับสนุนการให้กุลบุตรที่เป็นชาวพุทธได้บวช ทำหน้าที่ของชายไทยพุทธ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

หน่วยงานรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบรรพชา และการอุปสมบทควรจะมีการศึกษาวิจัย ในประเด็น วัฒนธรรม ความเชื่อในรูปแบบการจัดงานบวช : ศึกษาคนไทยแต่ละพื้นที่ หรือแต่ละภาค ที่นับถือศาสนาพุทธแบบเถรวาทในปัจจุบัน เนื่องจากข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ แก่ภาครัฐและผู้สนใจศึกษาวิถีชีวิตของคนไทยในปัจจุบันที่นับถือศาสนาพุทธแบบเถรวาท เกี่ยวกับ รูปแบบและความ เชื่อในการจัดงานบวช สุดท้ายแล้วข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ค้นคว้าในเชิงลึกต่อไป

References

- Buddhadhasa Bhikku. (2543). **Teaching for New Ordained Monks**. Bangkok: Dhammasapa.
- Chamlerng Vuttichan. (2525). **Personal Research Paper: Sangha and Religious Affairs for National Security**. Bangkok: Religious Affaires Printing House.
- Kwan Kaew Wachotai. (2515). **Royal Ceremony and Royal Duties During Ordination**. Bangkok: Mahamakutrajavithayalaya Printing.
- Phradepveti (Prayut Payutto). (2536). **Buddhism Situation: Changing Crisis to Development**. Bangkok: Religious Affaires Printing.
- Phradhamapidok (Prayut Payutto). (2540). **Buddhism in Asia**. Bangkok: Dhammasapa.
- Phrasoponkanaporn (Rabab Tiiyano). (2530). **History of Buddhism: Buddhism in India, Sangha Institution, The Outstanding Point in Buddhism**. Bangkok: Religious Affaires Printing House.

